

Kapecz Zsuzsa

A NÉMA GYEREK

A sintér fia néma volt. Az anya eleinte nagyon bánkódott emiatt, de a férje megvigasztalta azzal, hogy legalább nem süket. A gyereket már pár hónapos korában kitétték az udvarra, hogy érje a napfény, és erősödjön, csúszkáljon a kék nyulakkal díszített takaróján vagy a gyéren növő fűben. A kisfiú nem akart sehova mászni. Feküdt mozdulatlanul, mint egy vékony tömlő, többnyire lehunyt szemmel, és ha valamelyik szomszéd, aki a szőnyegporolóhoz vagy a fürdőházba indult, elhaladt mellette, és megszólította vagy megcirógatta, nem látszott rajta, hogy örülne. A völgyben hamarosan elterjedt, hogy a kisgyerek visszamaradott, és ezt a sintér rosszakarói, különösen az éjjeliőr, Isten büntetésének tartották.

Az évek elég egyhangúan teltek a kisgyerek számára. A hideg, téli napokon a konyhában maradt, apja egy viaszosvászonnal leragasztgatott szennyesládából készített járókát, és a fiú akkor is szívesen kuporgott benne, amikor már megtanult járni. A láda belső fedelére újságokból kivágott képeket tűztek, és a gyerek hosszan elnézegette mindegyiket. Más szórakozása amúgy sem akadt, a csörgőt, mackót, labdát, amit a kezébe adtak, rögtön a földre ejtette, és a szülei úgy találták, felesleges a tarka, drága játékokat elhozni a boltból.

A völgylakók nem szerették a kisfiút, gügyének tartották. Amint kitavaszkodott, és jött a jó idő, a gyerek leguggolt vagy leült a palánk tövébe; soha nem távolodott el a kerítéstől, hosszú, keskeny ujjával a deszkákon kaparászott, vagy csak ücsörgött mozdulatlanul, hátát a lécekhez támasztotta. Körülbelül attól az időtől kezdve, hogy megtanult járni, és naphosszat az udvar végében bóklászott, értelem költözött a pillantásába, és keskeny ábrázatán egyre nagyobb hangsúlyt kapott az óriási szem. Nem mindenki vette észre a változást, de aki igen, az megrettent. A csúnya kis arcból egy szomorú aggastyán figyelte a világot.

A gyerek, ha tehetette, meg se mozdult. A sintér a legagyafúrta cseleket találta ki, hogy a fia mozogjon, és hozzá hasonló izmos, szikár férfivá cseperedjen, de a kisfiú közönyösen nézte a házilag barkácsolt szerkezeteket, a vidám szekeret a falovacskákkal, a pörgethető karikát és a zászlóval ékesített vitorlást, apja főművét, amit úsztatott volna a közeli tavon a többi gyerekekkel. A sintér fia nem barátkozott. Négy-öt éves lehetett, amikor a társai megpróbáltak kapcsolatot létesíteni vele, hogy megszerezhessék a sarokban heverő ígéretes játékokat, de a fiú olyan barátságtalan, már-már fenyegető képet vágott, hogy többé nem háborgatták. Hétéves korában iskolába vittek. Az új környezet semmiféle módon nem hatott rá, csak egyetlen dolog derült ki, az, hogy szinte természetellenesen vonzódik a könyvekhez. Minden, ami papír- és enyvszagot árasztott, érdekelte. Órákon át szimatolta és simogatta a tankönyveit. Anyja örült, hogy végre lesz valami, ami kiragadja a fiát az elszigeteltségből, egy halom mesekönyvet vásárolt, és az öreg doktortól, akinél takarított, mutató, általa érthetetlen nyelveken irt albumokat is kapott. Hamarosan világossá vált, hogy az öröme hiábavaló. A fiú csak a színes képekkel és rajzokkal foglalkozott, a betűket észre sem vette, amikor olvasásra tanították, elaludt, amikor írásra, félrelökte a segítő kezét. Két hónap

múlva eltanácsolták az iskolából, s újra ott ült a konyhában, a pattogó kályha mellett, könyveivel és újságokkal körülbástyázottan, nagyon elégedett, apja szerint szemtele-nül elégedett arckifejezéssel. A szülők még mindig nem adták fel a reményt, hogy néhány egyszerű dolgot elmagyarázzanak neki. Az anya megkísérelte megismertetni a számok fogalmával, és makacsul ismételte az összeadás és a kivonás szabályait, és bár teljesen biztos volt abban, hogy a gyerek érti, mit akar, semmiféle visszajelzést nem kapott. Az asztalra kirakott dominókat, apró bábukat vagy kavicsokat a kisfiú félresöpörte, és csak egyszer-egyszer volt hajlandó valamennyire is odafigyelni a tanításra. Egy idő után az asszony meglepetten vette észre, hogy a fia nem tűri a páros számokat, különösen, ha valamiből éppen kettőt, azaz egy párt helyeznek elé az asztalra; akkor pedig egyenesen dührohamot kap, ha a szeme előtt megféleznak egy gyümölcsöt, egy darab papírt vagy egy szelét csokoládét. Néhányszor, tőle szokatlan hevességgel, kikapta az anyja kezéből a frissen kettévágott részeket, és kétségbeesetten próbálta újra összeilleszteni. Mindenből egyet vagy hármat választott, ha megkínálták valamivel, és az anyja felismerte, hogy hiába erőlködik, a fiú számtani tudománya ennél tovább sohasem fejlődik. Furcsán hatottak rá a színek is. A tarka, nagy mintás ruhákat, amelyek anyja ízlését tükrözték, azonnal letépte magáról, vagy később az udvaron hajigálta szét, és csak tompa kéket, szürkét vagy fehéret tűrt magán. A könyvekben mégis a legharsányabb képeket nézegette, a tobzódó lilákat, sárgákat és bíborokat, de az alakzatok szabályossága taszította, csak a renkhagyó formákat és arányokat tanulmányozta. Anyja néha azt érezte, hogy megzavarodik ennyi különcségtől, és idegeinek nem beszélt soha a fia szokásairól. A legnagyobb igyekezettel etette, fürdette és gondozta a fiút, de lassanként felhagyott a kísérletekkel, hogy kapcsolatot teremtsen vele mint értelmes lényel. Az apát legjobban az bántotta, hogy a kisfiú elmúlt már hétéves, de külsőre fejletlen és vézna maradt, és dús, göndör szőke haja még inkább lányossá tette. A sintér mélységesen csalódott a fiában, de nem panaszkodott, mert nem akart fájdalmat okozni a feleségének, és egyébként is azt tartotta, hogy egy férfi hang és könny nélkül sír.

Amikor tavasz lett, a fiú újra kiszabadult az agyonfűtött, parányi konyhából. Anyja, mielőtt munkába indult, kivitte a gyereket a palánkhoz, és egy rossz diványpárnára ültette. Nem zárta be az ajtót, hogy a fiú bármikor bemehessen, ha fázik vagy éhes, de ez szinte sohasem fordult elő. A gyerek nem szeretett enni, és ha nem tették elé az ételt, egész nap csak vizet vagy híg teát ivott. A hideget bámulatos módon bírta, a hótól és az esőtől megrészegült örömeiben. Egyszer azon kapta rajta az anyja, hogy a pocsolják között hasal, és az esőtől felázott földet szagolgatja; egy decemberi reggelen pedig kiszökött a ház mögé, és hol havat, hol az ereszről letört jégdarabokat tömködött a szájába. Hosszan bámulta a felhőket is, a nyári fülledtség idején beackolta magát a zöldségeságyásba, a kapor és a paradicsom közé, és onnan kémlelte az eget. Az asszony megfigyelte, hogy a legnyugtalanabban ősszel viselkedik a fia, azokon a csípős levegőjű, füstszagú, már ködöt ígérő délutánokon, amikor túl korán ereszkedett a fák fölé az alkonyat, és a folyó felől madárrikoltást hozott a szél. Ilyenkor a gyerek elmerészkedett a kerítésen túli kiserdő széléig, tétován álldogált egy darabig, aztán a földre bukkott, az avarba, és arcát a sárga és vörös levelek közé temette. Anyja, amikor rátalált, és nagy nehezen lábra állította, olyan fájdalmat látott a szemében, hogy elsápadt.

Néha a kora tavaszi napokon is ideges remegés rázta a fiút, és ide-oda mászkált a kertben, a palánk egyik végétől a másikig, s közben körmével a deszkán kaparászott. A sintér, ha éppen otthon volt, látni se bírta, felült a kerékpárjára, és horgászni ment

a folyóhoz, vagy keresett magának valami munkát a szomszédságban. Szép, napfényes április volt akkor is, amikor a fiú felfedezte magának az ollót. Anyja a piacra ment, s ahogy visszaérkezett, már messziről furcsának tűnt a fia. Odasietett a kerítés tövében kuporgó gyerekekhez, aki úgy összehúzta magát, mintha már érezte volna, hogy anyja feldühödik, és kis híján lekever neki egy pofont. A fiú kopaszra nyírta magát. Gyönyörű, selymes haját, amit anyja kedvvel fésülgetett, és talán egyedüli dologként szeretett rajta, szanaszét hullajtotta a konyhában, és elcsúfult feje búbján nem maradt, csak egy száználmas csimbók. Tönkretette a függönyöket és a nagy, törökmintás szőnyeget is, valamennyiről gondosan, aprólékos odafigyeléssel levagdosta a rojtokat. Az újságokból és a képeskönyvekből különböző papírfigurákat vágott ki, és sorba rakta őket az asztalon. Az anya megrettent, amikor odanézett, mert valamennyiüknek csak egy keze és egy lába volt. Amikor a sintér hazajött, megmutatta neki az ijesztő csoportot, de a férfi nem mondott semmit, csak hümmögött, és ingatta a fejét. A gyerek közben az udvar közepére szaladt, izgatottan, mert hirtelen eleredt a zápor. A szürke pamutingbe öltöztetett, kopasz kisfiú kitérte a karját az ég felé, lehunyta a szemét, és forogni kezdett a saját tengelye körül. A szülők a küszöbön álltak, egymás mellett, és csendben figyelték, végül az asszony fáradtan megszólalt: nézd meg, mit csinált magával, olyan, mint egy lelenc, hát bolond ez a gyerek? Hirtelen elhallgatott, rádöbbedt, most először mondta ki a szót. A sintér gondolkodott egy kis ideig, aztán kihúzta magát, és oldalról a feleségére nézett. Akkor is az én fiam, felelte, és lassú léptekkel bement a szobába.

Réz Pál

A SERPOLETTE REJTÉLYE

Legsűrűbben 1988-ban jártam Ottlik Gézához, az Attila utcai lakásba: általában háromhetente fordultam meg nála. Gyakran felhívtam ugyan, de többnyire azt mondta, hogy fáradt, rosszul érzi magát, ha néhány órára jobban van, dolgozni akar, ezért alig enged fel magához valakit is – egyébként Vas István búcsúzóverse utal is erre. Amikor mégis meglátogathattam, órákat ültem nála, kávé, konyak mellett. Agársovány volt és gyenge, az ajtófélfába, a bútorokba kapaszkodva járt, néha elszédült, leült, de aztán újra és újra felpattant karosszékéből, nyughatatlan volt, föl-alá sétált, csápolt a hosszú karjával. Emlékekről esett szó, utazásokról, azokról a városokról, amelyeket szeretett, életstratégiákról, nőkről, szerelemről s főként a halálról, véresen komoly dolgokról eltökélt és hangsúlyozott léhasággal, irodalomról ritkán, akkor sem kortársokról, hanem Dickensről, Rilke-ről, Baudelaire-ről, Francis Jammes-ről. De azért, persze, minden alkalommal arra gondoltam, vajon be tudja-e, egyáltalán: akarja-e, meri-e befejezni a BUDÁ-t, hiszen egyfelől ez a munka az élete, talán ezért is húzza, halogatja, másfelől aggódik, szorong, hogy ő, a végtére is hagyományos elbeszélő eleget tud-e tenni fiatal rajongói várakozásának, akik *modern* regényírónak kiáltották ki? Most, hogy olvasom a fennmaradt kézirat posztumusz kiadását, az jut eszembe, milyen kár,